

plastică și de puținătate a potențialităților sugestive"? Ar reieși că jubilația „criticului jubilat” nu e, în acest caz, foarte mare (de unde și imprecizia formulei „potențialități sugestive”) însă ermetismul exprimării dă întotdeauna posibilități de repliere rapidă. În același stil sînt concepute și recenziile la cărți, de felul unei critici a criticii, cuprinzînd drept obiect de „jubilație” un număr de nouăsprezece autori, de la Traian Șelmaru și pînă la Bogdan Ulmu (cum se vede, toate categoriile valorice). Sînt cronici stimabile, animate de aceeași secretă opinie incomunicabilă, pe care Teodor Pracsu o lasă suspendată printr-o știință de retor aproape consangvină; el pare a face neconținute declarații de dragoste... parțială. În sfîrșit, „Dintr-un jurnal” adună note culturale, de interes mediu, care ascund, de asemenea, subiectivitatea revelînd o prudență încă o dată strategică. Un „salut” al lui Valentin Silvestru, atașat la acest volum, îl denumește pe Teodor Pracsu „un exeget perspicace”, care „exercită spiritul critic cu amenitate”. Această prezentare, bineînțeles că nu ieșită din hazard, este precisă și nu avem motive să se îndoim de semnificația ei.

Mariana BRAESCU

Constantin Paiu
 „Confidențe
 la arlechin”

Un alt debut editorial din ceea ce am putea numi „grupul moldovean al criticilor de teatru” este acela al lui Constantin Paiu, autor al unei culegeri de cronici despre spectacole, reunite sub titlul destul de baroc „Confidențe la arlechin” (ed. Junimea, 1985). Ca și Teodor Pracsu, de exemplu, Constantin Paiu și-a adunat cu hărnicie comentariile făcute diferitelor reprezentații; față de acela, el a adăugat o mai lungă prefață, un „Monolog necesar”, care tratează „despre un posibil program al criticului de teatru”. Cu o prefață mai mult decît congenerul lui, care îi este și coleg de echipă critică moldavă, Constantin Paiu are, față de contribuția lui Teodor Pracsu, și un element în minus, acela al însumării opiniilor privitoare la teatologie. Criticul a vrut să se infățișeze cu sinceritate, spre a fi judecat așa cum

este, adică un comentator al spectacolelor care se străduiește să adopte o direcție, dacă nu chiar să adere la un „program”. Nimic mai mult dar nimic mai puțin decît un martor al fenomenului viu care e acela al reprezentației criticul probabil că știe destule despre teatru sub raportul teoriei acestuia, este instruit într-o anumită imagine a dramaturgiei românești de astăzi, însă nu doarește deocamdată să ne prezinte această față a lui. Că o inițiere în compania unui magistru s-a produs este în afara îndoielii, din moment ce Constantin Paiu dedică această culegere de cronici lui Valentin Silvestru, „cărui — mărturisește autorul — îi datorez în profesione mai mult decît am cutezat a recunoaște vreodată”. Așadar, Constantin Paiu face publică recunoștința pe care o poartă celui care îl-a inițiat. Această solidaritate dintre vîsele critice, destinată mai mult ca sigur transmiterii unor chei ale meseriei, spune totul în privința dezideratelor pe care critica lui Constantin Paiu este proiectată să le urmărească. De altfel, mica lui schiță de program e călăuzită și de înclinația către viața socială a teatrului, vizibilă mai ales în tipul de critică de „animator” pe care o practică Valentin Silvestru: emulul a învățat multe de la magistru, chiar și această idee de a face din teatru un instrument al acțiunii sociale. „Monologul” lui, făcut public aici, conține numeroase date de acest fel, începînd cu „programul”, pe care criticul trebuie să îl cîștige de-abia după ce s-a exercitat o vreme în critică, fiind în acest interval un critic în căutarea unui program. În acest domeniu Constantin Paiu se exprimă neted: „Firește, programul de lucru, de participare, de menținere a criticului în centrul fierbinte al vieții teatrale nu trebuie stabilit aprioric, el se cuvine să fie rezultatul pregătirii serioase și al experienței la fața locului, să fie rodul descifrării personale atente a actului artistic scenic, să ocolească rigiditățile, să fie adică receptiv la înnoiri, creșteri, să fie dispus a abandona ceea ce nu mai ține pasul cu ritmul prezentului imediat; pentru că a fi consecvent nu înseamnă a fi ruginit, fixist”. Acest lung citat ilustrează atît stilul autorului (care este redundant vrînd să fie cît mai încăpător), ca și o anumită mentalitate, întemeiată pe teama de „fixism”. Program comun mai multor autori de cronici dramatice, acest „monolog necesar” dă emblema acțiunii culturale a lui Constantin Paiu. Ea se continuă prin cronicile propriu-zise, alese mai bine decît programul și care cuprind o radio-

M. B.

(Continuare la p. 92)

văzut dind ultimul ban pe care — a luat ca avans din chenzină — a să ajute cite un actor care trebuia să-și plătească chiria. Era de o rară generozitate și delicatețe sufletească, ceea ce te făcea să-i ierși cuvintele usturătoare, injurăturile și buclucurile în care te băga. Fiindcă Soare nu avea numai pasiunea teatrului, ci și a cancanurilor, a intrigilor, a birfelilor. Ca un spiriduş, era prezent peste tot, în scandaluri teatrale, în succese, în căderi... Colinda cafenelele și restaurantele pînă noaptea tirziu, trecind de la o masă de actori la alta, fiind prieten și cu unii și cu alții din cei care se dușmăneau, se invidiau sau erau rivali, amuzîndu-se copios, în sinea lui de necazurile, uneori copilărești, ale actorilor.

Cu același elan pasional îi apăra și pe cei nedreptățiți. Noblețea lui sufletească s-a văzut în cazul piesei lui Mihail Sebastian „Steaua fără nume”, pe care a camuflat-o, a apărât-o cu riscul persoanei lui, ajutînd la reprezentarea ei, într-o vreme în care autoritățile o interziceau din pricina „originii etnice” a autorului, fapt care ar fi dus la grave consecințe pentru Soare dacă s-ar fi aflat. Soare și-a dus misiunea pînă la capăt cu mult curaj, ca un protest împotriva legilor din acea epocă, din iubire pentru dreptate și din apreciere pentru o operă de artă.

Dacă mă gîndesc bine, curajul și onorarea de nedreptate erau trăsăturile caracteristice firii lui atît de complexe, în care se contopeau delicatețea cu grosolănia, poezia cu injurătura.

Cît de surprinsă, emoționată rămăsesem cînd, fără să ne fi cunoscut încă, citisem portretul pe care mi-l făcuse și pe care-l redau

„N-a jucat niciodată „Soarecele de biserică”. Pe o rază de lună s-a strecurat în visurile unui poet, acesto i-a romanțat biografia — și astfel și-a re-trăit pe scenă propria ei viață. Cenușăreasa din poveste pe care zinele cele bune au transformat-o în fata frumoasă de împărat.

(Continuare din p. 84)

grafie a spectacolelor moldave pe o perioadă de mai bine de un deceniu. Criticul a gîndit bine atunci cînd a dorit să facă un tablou regional și a optat chiar pentru cronicile semnificative atît în elogiu (întotdeauna respectuos și febril) cit și în negație (de cele mai multe ori abia schițată). Organizarea comentariilor este pozitivă atunci cînd discută spectacolul și mai puțin consistentă la analiza operei în studiu. Constantin

O cupă de lumină, o figurină de Sara, un izvor limpede a cărui apropiere te desfață și al cărui suris te încîntă.

O copilă cu inima de zăpadă, cu trupul de foc, cu ochii de smarald și cu părul rupt din soare.

O judecată limpede, un bun-simț aproape burghez, o dorință nebună de a evada din realitate în lumea visurilor de aur. Norocul a văzut-o, a fost uluit de atîta farmec și i s-a strecurat în sin. Acest lucru Leny nu-l știe sau nu vrea să-l știe și nu se bizuie în viață decît pe munca ei.

O furnică. Cea mai harnică.

O privighetoare. Un vals dulos de Lanner, un menuet spumos de Lully.

O comediană de 18 carate.

Caracteristica jocului ei — sinceritatea.

Cortina se ridică — piesa începe încet, monoton, aproape plicticos. Deodată intră Ea. Apariția ei luminoasă împrăștie întunericul din sală și alungă umbrele de pe fețele ascultătorilor. Începe să vorbească repede, precipitat, și totuși cu o dicțiune impecabilă. Și joacă cu toată făptura ei. Se dăruiește cu voluptate, cu frenezie. Se împrăștie, se risipește pe scenă ca un buchet de minunate flori. E toată numai a rolului și totuși, fără să se gîndească, se gîndește și la spectatori.

Vrea să-l cucerască. Trebuie. Și nici nu se lasă pînă nu l-a cucerit pe toți.

Fiecare rol e o bătălie. Purtată nu din vanitatea unei izbîzni pe care o știe trecătoare, ci de dragul artei și pentru bucuria de a lupta. Pe ogorul nostru teatral, unde aleargă atîția luminători cu facile stînsse, Leny Caler este o torță vie, care va lumina multe căl necunoscute încă...”

Păstrez acest portret scris de Soare în februarie 1935, înainte de a ne cunoaște, citesc citeodată aceste frumoase cuvinte, giindindu-mă cu tandrețe la acel inovator și dotat om de teatru, Soare Z. Soare, prietenul meu și regizorul primilor mei ani în teatrul românesc.

Paiu spune multe despre actori și regie și mult mai puțin despre text și autor. Este modul lui personal de a înțelege cronica dramatică, o specie care se reduce la el la înfățișarea unei telegrame transmise sub impresia clipei. Criticul are în felul lui dreptate, căci se ține de cuvînt: în prefață, observase că rapiditatea comunicării opiniei ar fi o caracteristică a criticului de teatru. Din acest punct de vedere, rapidele rapoarte de evoluție scenică, făcute de Constantin Paiu, îl confirmă fără de tăgadă.